

JONAS SOLSBERIETIS
John of Salisbury

JONO SOLSBERIEČIO „POLIKRATIKAS“ ARBA „APIE DVARIŠKIŲ PRAMOGAS IR FILOSOFŲ UŽSIĖMIMUS“ 9–12 SKYRIAI

John of Salisbury's "Policraticus" or "On the Frivolities
of Courtiers and the Footprints of Philosophers"
Chapters 9–12

9 SKYRIUS

IŠ KUR KILO APGAULĖS MENAS
IR KAS BUVO JO PRADININKAS

Tuos, kurie kenksmingesniais apgaulės menais, magija bei įvairiomis smerktinomis astrologijos rūšimis užsiima, šventieji tėvai jau seniau liepė iš namų vyti, nes suprato, kad visos tos gudrybės, ar veikiau piktybės, iš piktųjų dvasių ir žmonių tam tikrų pražūtingų santykių kyla. Iš tiesų labai dažnai jie savo meną rodo turėdami vienintelį ketinimą – apgauti. Dėl jų Viešpats tikinčiojo sielą išpėja žodžiais: *Jeigu jie pasakytų jums, ir taip įvyktų, netikėkite jais!*

Sakoma, kad apgaulės meną išrado Merkurijus. Taip sakoma dėl to, kad jis apmulkina akių pastabumą. Iš visų magų jis buvo labiausiai prityręs. Panorėjęs kiekvieną daiktą padarydavo nematomą arba kitais pavidalais matomą. Juk kiekviena *mathesis* (astrologijos), jeigu priešpaskutinį šio žodžio skiemenį tarti ilgai, išmonė susijusi su magija, turinčia didelę rūšių įvairovę.

RAKTAŽODŽIAI: Jonas Solsberietis, *Polikraticus*, apgaulė, magija, astrologija.

KEY WORDS: John of Salisbury, *Polikraticus*, deception, magic, astrology.

10 SKYRIUS

KAS YRA MAGAI IR KODĖL JIE TAIP VADINAMI

Iš tiesų magai egzistuoja, ir dėl daromų piktų darbų didumo (*magnitudinem maleficiorum*) šitaip vadinami (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 9)². Viešpačiui leidžiant, jie stichijas išjudina, daiktų pavidalus atima, dažnai būsimus įvykius numato, žmonių protus trikdo, sapnus užleidžia ir žmones vien tik stipriais burtažodžiais žudo. Visa tai ir mūsų Lukanui nebuvo paslaptis, nes jis sako:

Priešo siela ne dėl užnuodyto kraujo,
o dėl užkeikimo žodžių žūsta.

(Lucan, Liber Sextus, 457)

Ir kad jo nuomonė tau neatrodytų nesvarbi, turėk omenyje, sakau, kad faraono magai Janas ir Jambras³ (mat Egiptas yra tų prietarų ir piktų darbų tėvas) ne tik Mozei priešinosi, bet ir su jo rodomais ženklais bei stebuklais rungėsi, nors vėliau prieš savo pačių valią buvo priversti pripažinti Mozės rodytuose ženkluose Dievo piršto atspaudų esant⁴.

11 SKYRIUS

APIE MAGIJOS RŪŠIS

Varonas, visų filosofų smalsiausias, iš keturių stichijų pasiskolino keturias būrimo rūšis: būtent piromantiją, aeromantiją, hidromantiją ir geomantiją. Matysi, kaip iš šių šaltinių kykla daugybė kitų būrimo rūšių, atliekamų arba įgudimu, arba dievišku įkvėpimu. Keletą jų kaip pavyzdžius toliau įvardysiu.

12 SKYRIUS

KAS YRA KERĖTOJAI, BURTININKAI, HARUSPIKAI, PRANAŠAI,
ŽAVĖTOJAI, SVAJOTOJAI, SAPNŲ AIŠKINTOJAI, CHIROMANTAI,
ATSPINDŽIŲ STEBĖTOJAI, ASTROLOGAI, „SALISSATORES“⁵,
PRANAŠAUTOJAI, AUGŪRAI

Kerėtojai (*incantatores*) yra tie, kurie veikia žodžiais (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 5). Burtininkai (*arioli*)⁶ yra tie, kurie prie altorių bedieviškas maldas sako ir šlykščias aukas aukoja. Juos Dievo ranka laiko už gerklės, nes pranašas sako: *Burtininkų ir magų gyvų nepaliksi*⁷. Haruspikai yra laiko stebėtojai, nurodinėjantys, ką ir kada reikia daryti norint, kad darbai pasisektų. Jų klaidatikystę Apaštalas pasmerkė žodžiais: *Jūs laikotės dienų, mėnesių, laikotarpių, metų... Aš tikrai baiminuosi dėl jūsų: kad kartais nebūčiau veltui triūsęs jūsų labui*⁸, nes darbų sėkmės reikia laukti ne laiko, o Viešpaties vardu. Jie taip pat užsiima būrimu iš aukojamų gyvūnų vidaus organų. Kai kurie sako, kad ši meną išrado Tagesas⁹. Todėl Lukanas rašo:

Viduriais nėra jokio pasitikėjimo,
bet Tagesas iš jų padarė meną.

(Lucan, Liber Primus, 636)

O tais vidaus organais, iš kurių buriama, laikomi visi tie, kurie po oda paslėpti. Todėl suprantama, kad haruspikais vadinami tie, kurie iš bekraujų kaulų pranašauja ateitį, aiškina dabartį arba praeitį.

Mat pranašavimas yra paslėptą tiesą atskleidžiantis menas, nes pripažįstama, kad pranašavimas apima ne tik ateitį, bet visa, kas priklauso dabarčiai, ateičiai ir praeičiai. Bet jeigu naudojamas kraujas, tai jau bus juodoji magija (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 11)¹⁰, taip pavadinta dėl to, kad užsiima vien tik su mirusiais susijusių dalykų tyrimu. Pasakojama, kad ji pasižymi tuo, jog tiesos išaiškinimui gali prikelti mirusius. Bet iš tiesų visa tai tėra vien piktųjų dvasių patyčios ir žmogiškosios klastos bei saviapgaulės žaidimai.

Pranašai (*phycii*) (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 11) yra tie, kuriuos yra užpildžiusi pranašavimo dvasia (*spiritus phitonicus*). Dažniausiai ji pasireiškia nekaltose mergelėse¹¹, kad lengviau apgaudinėtų, ir dar todėl, kad pačią nešvariausią dvasią labai traukia sielos arba kūno skaistumas.

Žavėtojai (*vultiuoli*) yra tie, kurie, norėdami žmonėms daryti poveikį, iš minkštos medžiagos – vaško arba molio – lipdo atvaizdus tų, kurių charakterius siekia iškreipti. Jų burtus Vergilijus *Žavėtojoje* mini:

Lygiai kaip šitas molis sudžiūsta, o vaškas štai tirpsta
Nuo tos pačios ugnies, taip Dafnį lai tirpdo mūs meilė.

(Vergilijus, p. 42 [80–81])

Tą patį *Herojų laiškuose* Nazonas rašo:

Išburia mirtį jinai, lipdydama atvaizdus vaško,
Vargšams į kepenis ji adatas smeigia aštrias.

(Ovidijus, p. 36 [91–92])

Nors jų apžavai padaro daug žalos, tačiau nesunku jiems pasipriešinti, jeigu tuos, kuriuos kas nors įtaria taip nusikaltus, arba tuos, kurie prisipažįsta tai padarę, priversti apžavus atšaukti.

Atvaizdų kūrėjai (*imaginarij*) yra tie, kurie tarsi apsėsti savo kuriamus atvaizdus siunčia vyriausioms dvasioms, kad šios jų abejones išsklaidytų. Šventasis raštas juos kaltina stabmeldyste ir atiduoda dieviškosios didybės teismui¹².

Sapnų aiškintojai (*conectores*) yra tie, kurie sau priskiria tam tikrą sapnų aiškinimo meną.

Chiromantai yra tie, kurie apžiūrinėja rankas ir kalba apie nežinomus dalykus.

Atspindžių stebėtojai (*specularij*) vadinami tie, kurie stebėdami lygius, nuglundintus paviršius, tokius kaip blizgantys kardo ašmenys, dubenys, taurės ir įvairių rūšių veidrodžiai, bei pranašaudami tenkina savo klientų smalsumą. Pasakojama, jog Juozapas taip pat tuo menu naudojosi, arba veikiau apsimitė, kad naudojosi, kai savo brolius melagingai apkaltino slapta pasisavinus jo būrimų taurę¹³.

Astrologais (*mathematici*) (nors šis vardas daug plačiau vartojamas) (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 23) vadinami tie, kurie iš žvaigždžių išsidėstymo dangaus skliaute ir planetų judėjimo pranašauja būsimus įvykius, kaip apie tai pasakojama šiomis eilutėmis:

Mums vienodai atsekėjo Laiko Svarstyklės,
teisingumo tvirtai besilaikanti Parka, arba gimtios valanda
Dvynių sutarimu padalijo mudviem likimą;
tikrai kuri nors žvaigždė tave su manim susiejo¹⁴.
(Persi Flacci, Satura V, 47–51)

Šitaip tarsi žvaigždžių judėjimas ir santykiai kaip tam tikras būtinybės pradmuo lemtų tai, kas iš apsisprendimo laisvės kyla. Šią klaidą kartoja *geniialiaci* (Gellius, Liber XIV, cap. 1), kuriems gimimo valandos rūpi, todėl satyrikas sako:

Žinoma tavo žvaigždė astrologams.
(Juvenalis, p. 116 [248])

Jie dar vadinami horoskopų sudarinėtojais (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 27). Iš čia:

Dvynius, o horoskope, padaryk
skirtingo būdo.
(Persi Flacci, Satura VI, 18–19)

Tačiau šis mokslas klestėjo ir juo verstis tikriausiai buvo leidžiama iki to laiko, kai danguje sužibo Dievo gimimą skelbianti žvaigždė ir stebuklingais keliais doruosius magus atvedė, kad pirmieji Jam nusilenktų ir pagarbintų¹⁵. Bet vėliau šis mokslas buvo visiškai uždraustas (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 25–26).

Salissatores (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 25–26) yra tie, kurie iš spontaniškų žmogaus kūno judesių spėja atsitiksiant ką nors palankaus arba priešiško.

Pranašautojai (*sortilegi*) (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 25–26) yra tie, kurie klaidingos religijos vardu, remdamiesi tam tikru prietaringu dabartinių įvykių stebėjimu, žada būsimus įvykius. Šis būrimo būdas, įskaitant pitagoriškomis vadinamų lentelių bei ateičiai reikšmingų įvykių stebėjimą, būdingas ateities skelbėjams ir pranašams.

Augūrai yra tie, kurie stebi paukščių elgesį, balsus ir skrydžius. Pasakojama, kad šį būrimo meną išrado frygai (Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 25–26). Tačiau, anot jų tradicijos, skrydis siejamas ne tik su sparnais, bet ir su kojomis, nes padas yra apatinė kojos dalis. Todėl Maronas šeštoje *Eneidos* knygoje aprašo ne tik skraidančius, bet ir lesančius balandžius (Vergilijus, p. 112 [190-204]). Iš tiesų visi laiko sėkmę žadančiu ženklų, jei lesinėjantys balandžiai juda keliautojų priekyje.

Literatūra

Gellius, Aulus. *Noctes Atticae*. <https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Gellius/14*.html>

Isidorus Hispalensis. *Etymologiae*. <https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Isidore/8*.html>

Juvenalis. 1983. *Satyros*. Iš lotynų k. vertė Aleksandra Bendoriūtė. Vilnius: Vaga.

Lucan, Marcus Annaeus. *Belli Civilis sive Pharsalia* <<http://www.thelatinlibrary.com/lucan/lucan6.shtml>>

Persi Flacci, Auli. *Saturae*. <<https://www.thelatinlibrary.com/persius.html#V>>
 Vergilijus. 1971. *Bukolikos. Georgikos*. Iš lotynų k. vertė Antanas Dambrauskas, Vilnius: Vaga.

Ovidijus. 2011. *Herojų laišakai*. Iš lotynų k. vertė Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Mintis.
 Vergilijus. 1989. *Eneida*. Iš lotynų k. vertė Antanas Dambrauskas. Vilnius: Vaga.

Nuorodos

- ¹ „Jei pasirodytų tarp jūsų pranašas ar sapnuotojas, duotų tau kokį ženklą ar padarytų stebuklą ir sakytų: ‘Sekime kitais dievais, – kurių jūs nebuvote pažinę, – ir jiems tarnaukime’, – nors tau paskelbtasis ženklas ar stebuklas ir įvyktų, neklausyk to pranašo ar to svajotojo žodžių... (Išt 13, 2–4).
- ² Etimologija paremta žodžių *magi* ir *magnitudo* pirmo skiemens bendrumu.
- ³ 2 Tim 3, 8; Išt 7, 11 ir toliau; plg. Isidorus, Liber VIII, cap. 9, 15.
- ⁴ Išt 8, 19: *Aš padarysiu šį skirtumą tarp savo tautos ir tavo tautos. Rytoj pasirodys šis ženklas.*
- ⁵ Šiai magijos rūšiai tinkamo lietuviško pavadinimo neradau, todėl palikau lotynišką.
- ⁶ Pagal senovinę etimologiją *arioli* nuo žodžio *ara* (altorius).
- ⁷ Kun 20, 6; Išt 22, 18.
- ⁸ Gal 4, 10–11.
- ⁹ Legendinis etruskų religijos pradininkas.
- ¹⁰ *Nigromantia* (lot. *niger*, juodas + gr. *mantike*) – ateities būrimo menas.
- ¹¹ Apd 16, 16: *Kartą einančius į maldos vietą mus pasitiko viena tarnaitė, turinti spėjimo dvasią. Spėdama ji daug uždirbdavo savo šeimininkams.*
- ¹² Ez 22, 21: *Surinksiu jus ir pūsiu ant jūsų savo pykčio ugnį, – joje būsite ištirpdyti.*
- ¹³ Pr 44, 1–5.
- ¹⁴ Citatoje autorius praleido priešpaskutinę eilutę – *Saturnumque grauem nostro Ioue frangimus una.*
- ¹⁵ Mt 2, 1–12.

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
 nepriklausomas tyrėjas

Versta iš Ioannis Saresberiensis episcopi Carnotensis Policratici sive De nugis curialium et vestigiis philosophorum libri 8; recognovit et prolegomenis, apparatus critico, commentario, indicibus instruxit Clemens C.I. Webb. 1909. Oxonii E Typographeo Clarendoniano
 <<https://archive.org/details/ioannissaresberi01johnuoft/page/n13/mode/2up>> [žiūrėta 2022 05 30]